

ETYMA LATINA

norma

Beseda je nepojasnjena (gl. Ernout—Meillet), kajti razlaga s pomočjo gr. adj. γνώριμη „dobro znana“ ali celo iz nekega idevr. **gnōrimā* ali **gnōsimā* (prim. *ignōrō*, *gnārus*) ne zadene pomena. Walde—Hofmann s. v. se odloči za naslednje: „wohl nach Walde LEW.² 523 aus gr. Akk. γνώμονα, und zwar viell. durch etr. Vermittlung . . . wie sicher *grūma*“. Toda nenavadno je, da bi ista beseda γνώμονα, izposojena preko etruščine, dala dva različna tehnična termina: *grūma* (*grōma*) in na drugi strani *norma*.

Predvsem je pri razlagi treba imeti pred očmi, da lat. *norma* pomeni *kotomer* v obliki velike črke L; Walde—Hofmann s. v. navaja: „Winkelmaß; Richtschnur, Regel, Norm, Vorschrift“. Tako rabi Vitruvij 7, 3 izraz *anguli ad normam respondentes*. Šele iz pomena „kotomer“ se je razvil pomen „ravnilo“ itd.

Pomen „kot“ se pa more razviti iz pomena „vriniti se v kaj, skriti se (n. pr. *skrij se v kot, da te ne vidim!*), potopiti se“. Za dokaz navajam: 1) Hes. glosa λαδρός· λαδραῖος . . . μυχός (= „innerster Winkel . . .“, Hofmann s. v.); 2) μυχός je Bugge KZ. 32, 20 zvezal z arm. *mxem* < **muxem* „stecke hinein, tauche ein“, kakor prevaja Hofmann s. v. Boljše razlage za gr. besedo do sedaj niso našli. Prim. še 3) staroangl. *healh* „Ecke, Winkel; heimlicher Ort, Versteck“ (Holthausen, Altengl. etym. Wb. s. v.), kjer sta pa osnovna pomena v obratnem redu. 4) Walde—Pokorny II 334 izvajata lit. *nartas* „Ecke, Winkel“ iz kor. **ner-* „eindringen, untertauchen, Versteck, Höhle“, ki je ohranjen n. pr. tudi v lit. glagolu *neriū*, *neriti* „(unter) tauchen, einsinken“ (Niedermann—Senn—Brender, Wb. der lit. Schriftspr. s. v. *neriti*). Ta lit. *nar-tas* „kot“ vsebuje isti koren v isti prevojni stopnji **nor-*, kakor je v lat. *nor-ma*; *-tas* oz. *-ma* sta sufiksa. Hofmann v Walde—H. piše vokal *-o-* kot dolžino: v tem primeru je treba vzeti za izhodišče idevr. **nōr-*, v kolikor ne gre za vulgarnolat. podaljšavo (Leumann—Hofmann, Lat. Gramm. § 92, ki pa naše besede ne našteva). Od pomena „kot“ do „kotomer“ je pa samo majhen korak, prim. nem. *Winkel* v pomenu „Winkelmaß“ v tehničnem jeziku.

v a c ō

Da ta glagol spada h kor. **eu(ə)*, **uā-*, **uə-* „mangeln, leer“ (Pokorny 345), velja za negotovo, „da die k-Erweiterung nur im Ital. bezeugt ist“ (ibid.). Toda sledeče het. besede imajo

gaturalni element: *uaggar-* „fehlen, verfehlen“, *uaggašnu-* „fehlen lassen, weglassen“, *uakšija-* „mangeln, mangelhaft sein“ (Friedrich, Heth. Wb. s. vv.).

vānus

Spada k istemu korenu, samo da je ta podaljšan z *-n-*, prim. gr. εὐνις „beraubt, ermangelnd“ (Pokorny 345). K že znanim paralelam je treba dodati še het. *uanimmija-* „alleinstehend; — (von Kindern) elternlos, verwaist; — (von Frauen) kinderlos“ (Friedrich, l. c., s. v.).

vitellus

„rumenjāk“ je homonim z *vitellus* „tele“, toda Ernout—Meillet s. v. pripominjata, da medsebojno razmerje ni jasno: v resnici sta to dve različni besedi. Predvsem je treba omeniti, da je poleg oblike v m. sp. izpričana tudi oblika v neutru (gl. Georges, Handwb. s. v.), in to pri strokovnih pisateljih. Ker je neutrum izumiral, je zelo verjetno, da je od obeh oblik starejši neutrum in da je sleherno razlago treba začeti z njim. Oblika na *-ello-* je pa očitivno deminutiv. Inker deminutiv v latinščini ohrani spol osnovne besede, je ta morala biti v neutru. Tak neutrum je pa le *vitrum*, ki ima dva pomena: „obljajst, silina“ (rastlina, iz katere so pridobivali v starem veku in še tudi v novem modro barvilo) in „steklo“. Walde LEW² računa z možnostjo, da sta besedi s tema dvema pomenoma identični: antično steklo je imelo modrikasto-zelenkasto barvo, ki je spominjala na modro barvo iz oblajsta. *Vitrum* bi bil torej prvotno pomenil „oblajst“, nato „steklo“.

Beseda *vitrum* vsebuje očitivno sufiks *-ro-* kakor *ruber* ali *niger*. Zato je verjetno, da je tudi *vitrum* prvotno pomenil neko barvo. Glede barv pa pravi Specht, Dekl. 123: „Bei . . . Farbenadjektiven und ihren Ableitungen fällt eins besonders auf. Es gibt viele dieser Bildungen, aus denen sich eine einheitliche Farbenbezeichnung für das Idg. nicht erschließen läßt . . . Das beruht darauf, daß den Indogermanen offenbar der Farbenton an und für sich sehr viel gleichgültiger als uns war. Das Wesentliche blieb für sie der Glanz und der Schimmer, der sich in der Farbe widerspiegelte“. Tako pomeni koren **ghel-* po Pokornyju 429 „glänzen, schimmern; als Farbadjektiv: gelb, grün, grau oder blau“, n. pr. lat. *helvus* „rumen kot med“, slov. *zelen*, lit. *žilas* „siv“, let. *zils* „moder“ ali — in ta primer je značilen za *vitrum* — iz istega korena, le da je razširjen s formantom *-s(t)-*: ir. *glass* „grün, grau, blau“ (v istem jeziku!), kimr. (v Walesu) *glas* „blau“, n. pr. lat. *helvus* „rumen kot med“, slov. *zelen*, lit. *žilas* „siv“, let. *zils* „moder“ ali — in ta primer je značilen za *vitrum* — iz istega korena, le da je razširjen s formantom *-s(t)-*: ir. *glass* „grün, grau, blau“ (v istem jeziku!), kimr. (v Walesu) *glas* „blau“, bret. *glaz* „grün“, galsko *glastum* n. 1. „Waid (= oblajst), Isatis tinctoria“, 2. „Heidelbeere“ itd. in k temu še n. pr. srvn. *glast* „Glanz“, predvsem pa nem. *Glas* „steklo“ (Pokorny 432). Torej nemški itd. izraz za steklo je vzet od izraza za svetlika-jočo se barvo. Torej je tudi **uit-*, iz česar je *vitrum*, pomenil

takšno barvo, in sicer — po analogiji korena **ghel-* — „rumeno“ in „modro“: od prvega pomena je izšel deminutiv *vitellum* ali *-us* „rumenjāk“, od drugega *vitrum* „oblastj > steklo“.

Koren **uit-* je torej pomenil „svetel, svetlikajoč se“. Znano pa je, da ta pomen more nastati iz pomena „tresti se“ i. p., prim. *zvezde migljajo* ali lat. *coruscus* „zitternd, schwankend; zuckend, schimmernd“ (Walde—Hofmann s. v.) ali lat. *vibrāre* „vihleti, iskriti se“ (in obratno *isker konj*). Ker pa Ernout—Meillet s. v. *uibrō* vežeta ta glagol s skr. *vepate* „trese se“ in se lat. *-b-* ne more združiti s skr. *-p-*, moremo v teh dveh glasovih videti že formanta in za koren ostane **uei-/*ui-* „tresti > svetiti se“. Ta koren, razširjen s *-t-*, je dal **uit-ro-*. Ohranjen je pa očitvidno še v naslednjih besedah: gr. ἴοβ „viola“ (torej po modri barvi), (F)ἰζός in lat. *viscum* „omela“, ki ima „gelblichgrüne Blüten“ Meyers Konversationslex.⁶ 20, 191) in po zimi „goldgrün berindete Zweige“ (ibid.); imenuje se torej po rumeni barvi. In po barvi se očitvidno imenuje tudi *vi-šnja*, stvn. *wihselā*: Hofmann jo postavlja k ἰζός (s. v.).

Koren **uei-/*ui-* pomeni po dosedanjem „tresti (se) > svetiti se“. Znano je pa tudi (prim. P. Persson, Beiträge zur idg. Wortforschung 368 ss.), da pomen „svetiti se“ preide v pomen „(svetlo) gledati“, n. pr stvn. *blic* „Blitz“, toda srvn. *blick* „Glanz, Blitz“, pa tudi „Blick der Augen“ (ibid. 369) ali slov. *zora* — *zreti* (prim. ibid. 370). Po tem takem bomo zvezali s korenom **uei-* tudi **uei-d-* „videti“. Pomeni se dajo razvrstiti tako:

tresti (se) > svetiti se > gledati > videti
(rumen — moder)

vi-b-rāre *vi-t-ellus* *vi-t-rum* *vi-d-ēre*
skr. *ve-p-ate* *vi-scum* *vi-ola*

Ljubljana.

M. Grošelj.

RÉSUMÉ

M. Grošelj: ETYMA LATINA

norma: il y a un lien sémantique étroit entre „se cacher, plonger“ et „coin, angle“. On peut le prouver par la glose λαδρός: ... μυχός, par μυχός que l'on apparente à arm. *mxem* „je plonge, je trempe (de l'acier)“ (voy. Boisacq et Hofmann s. v.) et, surtout, par lit. *nartas* „Ecke, Winkel“ que Walde—Pokorny II 334 font remonter à R. **ner-* „eindringen, untertauchen, Versteck, Höhle“, d'où aussi p. ex. *neriū*, *neriti* „(unter)tauchen, einsinken“. Or lat. *norma* désigne proprement l'équerre, all. Winkelmaß, cf. Vitruve 7, 3 *anguli ad normam respondentēs*; le sens „règle“ est secondaire. Lat. *nor-(ma)* est donc identique, sens et forme, à lit. *nar-(tas)*. Walde—Hofmann citent le mot à *-o-* long: dans ce cas, il s'agit de i.-e. **nōr-* ou d'allongement vulgaire (mais Leumann, Lat. Gramm. § 92 apparemment ne fait pas état de ce mot).

PONOVNA USTANOVITEV DRUŠTVA
„INDOGERMANISCHE GESELLSCHAFT“

Stara „Indogermanische Gesellschaft“ je bila ustanovljena l. 1912 in je l. 1936 imela svoj zadnji občni zbor v Kopenhagenu. V svojem članstvu je imela 61% Nemcev. L. 1945 so jo zavestni obremenili z vsemi drugimi starimi društvi ukinili. Toda mednarodni stiki so se v povojnih letih sčasoma toliko uredili, da sta prof. Debrunner (Bern) in prof. Krahe (Tübingen) lansko leto mogla poslati vabila na strokovno zborovanje, ki se je nato res vršilo od 2. do 4. septembra v Münchenu in ki se ga je udeležilo okoli 100 interesentov. Ob tej priliki so udeleženci zborovanja tudi na novo ustanovili omenjeno društvo. Za predsednika so izbrali prof. M. Leumanna (Zürich), za podpredsednika prof. W. Brandenstejna (Graz), za tajnika prof. G. Redarda (Bern) in za blagajnika prof. A. Schererja (Heidelberg). Razen tega so izvolili tudi širši odbor predstavnikov 12 držav, kjer ima tudi Jugoslavija svojega zastopnika; nadaljnje bodo po potrebi še pismeno izvolili.

Društvo ima namen, da goji študij in raziskovanje zlasti idevr. jezikov in da pospešuje zveze med jezikoslovci. Želi izdati lasten organ, ki naj bi bil prvenstveno kritično-bibliografski. Prirejalo bo strokovna zborovanja, po možnosti vsaka dve ali tri leta. Članarina je letno 10 DM, plačuje se preko Sveta akademij FLRJ; za vsa pojasnila je na razpolago podpisani.

M. Grošelj, Ljubljana.

vacō: on mettra ce mot en rapport avec les mots hitt. *ṽaggar*, *ṽaggašnu*, *ṽakšīla* qui expriment „(faire) manquer“. Ils sont intéressants, parce qu'ils comportent un élément guttural qui, jusqu'à présent, n'était pas connu hors de l'italique (Ernout—Meillet s. v. *uacō*).

vānus: on comparera aussi hitt. *ṽanummiāla* „orbis, -a“ (voy. le texte slov.).

vitellus ou *-um* (Varron, Apicius) repose sur **ṽitrom* „*jaune > jaune d'oeuf“. Or cet adjectif est identique à *vitrum* „*bleu > guède, verre (à cause de sa couleur bleuâtre)“. „Jaune“ et „bleu“ se laissent ramener à „luisant“, voy. Specht, Dekl. 123 (cité dans le texte), et „luire“ peut être sorti de „vibrer“, cf. lat. *vibrāre* „trembler, scintiller“, skr. *ve-pate* „il s'agite, tremble“. La filière „vibrer > luire“ peut aboutir finalement à „regarder > voir“: R. **ṽei-d-* „voir“ s'apparente donc à **ṽei-* (*vibrāre*, *vepate*) et **ṽi-t-ro-* „jaune, *bleu“. A R. **ṽi-* on ramènera gr. *iov* < **ṽi-s-om*, d'où lat. *viola*, de couleur bleue, et *ι-ζός*, lat. *vi-scum* de couleur jaune, que l'on apparente à v. h. a. *wihselā*, slov. etc. *višnja* (Hofmann s. v. *ιζός*).